
Marija Babić
ULOGA DUHOVNOSTI U PALIJATIVNOJ SKRBI
The role of spirituality in palliative care

435
Služba Božja 3/4 113.

Sažetak

U ovom prikazu, kroz pet točaka, prikazan je proces duhovne pratnje u palijativnoj skrbi umirućih bolesnika. Polazna je točka vlastita duhovnost te iskustvo misterija ljudske osobe. Slijedi nužnost uspostavljanja bliskog odnosa s umirućim i ispravne percepcije duhovne pratnje. U duhovne potrebe umirućega spadaju traženje smisla života te potrebe za osobnim prihvaćanjem, za pomirenjem i zajedništvom, za odgovorima na egzistencijalna pitanja, za donošenjem primjernih moralnih odluka i za konačnim oproštajem na dostojan način. U duhovnoj pratnji umirućega nužno je slijediti njegov ritam te mu pomoći da iskoristi svoje duhovne potencijale.

Ključne riječi: *palijativna skrb; duhovna pratnja umirućih.*

“Briga o tijelu je sredstvo za spasenje duše.”
(Sveti Ivan od Boga)

Ivan od Boga¹ želio je bolesniku osigurati takvu bolnicu koja će biti kao njegova kuća, mjesto gdje će se o njemu skrbiti, gdje

¹ Rođen je 8. ožujka 1495. u Portugalu. Već kao dječak od 8 godina bježi od kuće u susjednu Španjolsku. Nakon dugog lutanja čuo je glas koji mu je govorio: “Idi kući!” Po povratku u rodnu kuću doznao je da su mu roditelji pomrli od tuge. Zato je htio ispaštati i iskupiti se djelima milosrđa prema bližnjima. Jednom je zgodom iz goruće bolnice u Granadi spasio nekoliko bolesnika koji su nakon požara ostali bez krova nad glavom, bez svoje bolnice. Tako je osnovao prvu bolnicu s 42 kreveta, koju će ubrzo slijediti i druge. Ivan se gotovo 12 godina žrtvovao za bolesnike. Jednog je dana vidio dječaka koji je upao u rijeku i bespomoćno zapomagao. Ivan mu je pokušao pomoći i smrtno se prehladio te obolio od groznice koja ga je dovela do smrti. Umro je na svoj rođendan, 8. ožujka 1550. Ivanovom smrću djelo oko bolesnika nije propalo. Papa Pio V. dao je njegovim sljedbenicima 1572. poseban habit i odredio pravila življenja. Već

će biti prihvaćen, liječen, utješeno i voljen. To znači stvoriti jedan sveti prostor gdje osoba zbog bolesti ne gubi svoje dostojanstvo, naprotiv upravo preko bolesti otkriva dostojanstvo svoje osobe.

Odgovornost za duhovni ispraćaj u palijativnoj skrbi ima cijela terapijska zajednica. Ta odgovornost uključuje stvaranje ozračja u kojem se osoba osjeća slobodnom izraziti sve svoje osjećaje, strahove, tjeskobe i pitanja glede kraja njezina postojanja. Cilj je takvog pristupa dovesti osobu do potpunog rasterećenja da bude sposobna ući u mirnu i spokojnu fazu prihvaćanja dostojanstvene smrti. To ujedno znači da liječimo cjelokupnu bol pacijenta i njegove obitelji: fizičku, psihičku, duhovnu i međusobne odnose.

436

Ipak u ovoj duhovnoj pratnji bitna je i neizostavna uloga duhovnog pomoćnika, koji obavlja senzibiliziranje na duhovne potrebe, najčešće je to svećenik, ali može biti i redovnik/ica ili laik, a svećeniku su pridržane specijalizirane intervencije kao što su sakramenti. Bitno je da bolesnik ima mogućnost susresti onoga tko će mu pomoći prihvatiti njegovu situaciju i živjeti što mirnije i bezbolnije završnu fazu njegova života.

Duhovna je pomoć integralni dio procesa skrbi i možemo istaknuti određene korake zajedničkog puta duhovnog pratitelja i umirućeg.

1. *Gajiti vlastitu duhovnost*

To je preduvjet da bi se moglo pomoći drugome. Bolesniku se pristupa s jednom unutarnjom slobodom. Ne možemo nekoga duhovno pratiti ako sami nismo duhovni. Tko nije u kontaktu s vlastitom duhovnošću, ne može omogućiti drugome da se otvori svojoj. Duhovna pratnja bolesnika, stavlja i nas pred vlastitu istinu: Tko sam ja zapravo? Koji je smisao i moga života? Pitamo se koje vrijednosti vode naš život? Samo zajedno: onaj koji odlazi i onaj koji ga duhovno prati, čine korak naprijed u humanosti.

1648. red „Milosrdne braće“ vodio je samo u Španjolskoj preko 80 bolnica. Nad svećevom rodnom kućom podignuta je crkva i bolnica. Soba u kojoj je umro pretvorena je u kapelicu. U Zagrebu su vodili bolnicu koja je bila na mjestu nebodera na početku Ilice, gdje je danas kapela Ranjenog Isusa.

2. Ljudska je osoba misterij

U institucijama i programima palijativne skrbi, holistički ili globalni pristup zauzima posebnu pozornost. Takav nas pristup vodi da bolesnika promatramo u cjelovitosti njegova bića. Ipak on za nas ostaje misterij - tajna. Osoba je nositelj vrijednosti, moći i sposobnosti nastalih tijekom cijelog života od djetinjstva do sadašnjeg trenutka bolesti. To uključuje i svjetonazor, vjerovanja ili vjeru u Boga. Sve nas ovo potiče da osobi pristupamo s poštovanjem, katkad i u šutnji pred tajnom, dopuštajući osobi da sama otkrije ono što želi. Duhovni pomoćnik, a i svaki zdravstveni djelatnik, moraju imati na umu da je pacijent jedinstveno, neponovljivo Božje biće. Božji stvor, koji ima dostojanstvo Božjeg djeteta.

437

3. Uspostaviti blizak odnos

Put bolesti dug je, bolan i težak. Puno teži ako se osoba osjeća osamljenom. Zato je bitan odnos pratitelja i bolesnika. I u trenutku bolesti čovjek želi biti voljen i prihvaćen. Svaki njegov zahtjev, potreba, poziv, makar nam se čini i neopravdan, apel je za ljubavlju i blizinom. Kada se uspostavi blizak odnos, odnos povjerenja, bolesnik postaje sposoban prihvatiti stvarnost u kojoj se nalazi, smisao onoga što proživljava, vrijednost i iskustvo patnje, otvara se vrijednostima koje nadilaze zemaljsko. Spreman je susresti Gospodina koji ga čeka na kraju puta.

4. Percepcija duhovne pratnje

Svaki bolesnik ima potrebu za duhovnom pratnjom, iako to uvijek ne pokazuje otvoreno. Katkad tu potrebu bolesnik izražava na jasan način, a vrlo često prešutno, preko različitih znakova, gesta i ponašanja.

5. Identificirati duhovne potrebe

Pozornost na pitanje duhovne pratnje otvara mogućnost identifikacije duhovnih potreba umirućega. Različiti su autori izradili listu duhovnih potreba umirućega. Ograničit ćemo se na one glavne:

- *Traženje smisla života i iskustva proživljenog u približavanju smrti.* Bitno je da bolesnik spozna smisao onoga što mu se događa. Često postavlja pitanja o patnji, smrti, smislu života. Kako odgovoriti na ovu potrebu? Ovisi o odnosu pratitelja i onoga koji odlazi. Odgovori se najčešće nalaze u bitnim ili ključnim događajima ili osobama u životu bolesnika: obitelj, dobro drugih, sistem vrijednosti osobe, vjerovanja ili vjera u Boga. „Patnja je značajna samo ako je proživljena iz ljubavi za drugoga.“

- *Potreba bolesnika da bude promatran kao osoba, a ne kao “predmet”.* Svoju tešku bolest bolesnik može doživjeti kao prijetnju svome fizičkom, psihičkom i duhovnom integritetu. I različite terapije mogu povećavati tu prijetnju. Bolesnik se može osjećati da je prepušten na milost i nemilost snaga koje ga lome, a on se pred njima osjeća nemoćan. Svaki postupak oko sebe može protumačiti kao napad na svoju osobnost. Tijelo slabi, psiha se gubi, ima li smisla nastaviti živjeti u stanju takve psihičke i fizičke degradacije? Nezadovoljstvo zbog neispunjavanja ove potrebe izražava se na različite načine: strah, tjeskoba, stid, želja za nestankom, agresivnost prema svemu i svima. Pomoći bolesnoj osobi znači pružiti joj pažnju i razumijevanje putem fizičke blizine i slušanja. Blizina duhovnog pomoćnika u tom trenutku predstavlja blizinu Boga. Indirektna je poruka da nas Bog ne ostavlja same. On je uvijek s nama.

- *Potreba za pomirenjem.* Tijekom završne faze života pogled je usmjeren na prošlost u kojoj se izmjenjuju slike proživljenog iskustava koje su često kontradiktorne: uspjesi i neuspjesi, tama i svjetlost, gubitci i pobjede. Katkad prevladava i osjećaj krivnje, neopraštanja, nesposobnost da se kaže “da” prošlosti, da se prepozna pozitivno u svojim aktivnostima. Postoji i kajanje zbog toga što nije dopustio da bude voljen. Za zadovoljenje ove potrebe potrebna je analiza dosadašnjeg života: što je proživljeno i učinjeno. Ocijeniti ga i prihvatiti u njegovim granicama. Za vjernika sakrament pomirenja ovdje je koristan i s duhovne i s psihološke točke gledišta. Trenutak je to za pomirenje sa sobom, s drugima i s Bogom.

- *Potreba zajedništva s drugima.* Da bi se bolesnik oslobodio straha, nemira, tjeskobe zbog bolesti ili blizine smrti, mora osjetiti da pripada jednoj grupi, zajednici, obitelji s kojom dijeli osjećaje, ideale, vrijednosti. Danas se govori o uvjetima „dobre smrti“ koja uključuje prisutnost i blizinu obitelji i onih koji su dostojni povjerenja i ljubavi. Zato u zadovoljenju ove potrebe

bitnu ulogu ima obitelj, crkvena zajednica i druge skupine i osobe koje su značajne za bolesnika.

- *Potreba za odgovorima na bitna egzistencijalna pitanja.* Što će se dogoditi kada umrem? Postoji li nešto poslije smrti? Vjernik ima nadu da mu se „život ne oduzima nego mijenja“. Za njega je smrt prijelaz u Život. Za njega je Božja ljubav jača od smrti. Utješne su riječi jedne pjesme: „*Ne znam što će biti sutra, ali znam da će Božja ljubav izaći prije sunca.*“ Da bi se zajedno s pacijentom riješila takva pitanja o životu, bitno je da si priznamo da se nalazimo pred tajnom, jednim dubljim shvaćanjem sebe i stvari koje nadilaze naše horizonte, ali mi iz njih crpimo snagu. Ne odlazimo bez traga, ostajemo u sjećanjima najmilijih i u djelima koja su učinjena za dobrobit drugih (čovječanstva). Da bi se to razumjelo, treba krenuti od svakidašnjih iskustava u svjetlu stalnog istraživanja našega smisla u Prisutnosti onoga tko nam je podario život.

- *Potreba za donošenjem primjerenih moralnih odluka.* Te odluke mogu biti i etičke naravi, a odnose se na obitelj, poslove, na neriješene odnose i životne situacije. Također donošenje odluka koje se odnose na terapije (sedacija) i umiranje. Mnogi su pacijenti pokrenuli rasprave o eutanaziji da bi riješili problem patnje i neprihvatanja polaganog umiranja. U traženju odgovora na te potrebe potrebno je uzeti u obzir ljestvicu vrijednosti pacijenta, ali se svakako obitelj i bolničko osoblje trebaju zauzeti za bolesnika na jedan osjećajan način.

- *Potreba izricanja zbogom na spokojan način.* Život uključuje rastanke, opraštanja, odricanja koja se u smrti najjače očituju. Ako se izricanje zbogom učini na jedan primjeren način, razdvajanje je spokojnije i bezbolnije. Jedan od načina da se zadovolji ova potreba jest u komunikaciji s drugima s kojima dijelimo vlastiti život, koje volimo i koji su dostojni našeg povjerenja.

- *Poštovati pacijentov ritam.* Ne smijemo trčati ako osoba koju pratimo hoda. Autor pjesme koja slijedi pokazuje nježnost i obzirnost s kojom se trebamo približiti onima koji pate: „Ne dolazi k meni s cijelom istinom, nego mi pokloni jednu zraku, prijedlog, malo utjehe. Kao ptičica, uzet ću samo kap vode, i kao vjetar, samo zrno pijeska.“

- *Pomoći umirućemu da upotrijebi vlastite duhovne potencijale.* U svakoj se osobi nalazi potencijalni odgovor na ovo pitanje: Zbog čega živim? Što je najvrjednije u mom životu? Takvi

su potencijali nadarenost, iskustvo, kultura i vjera. Vjera daje mnoge mogućnosti i izvore snage, a to su: molitva, sakramenti (ispovijed, euharistija, bolesničko pomazanje), predanje Bogu vlastitog života i života onih koje volimo.

ZAKLJUČAK

“Smrt može učiniti da jedno biće postane ono što je i pozvano da postane, u punom smislu riječi *to je ostvarenje osobe.*” Ove riječi Françoisa Mitteranda izražavaju cilj duhovnog ispraćaja umirućega, gledano s humane ili religiozne perspektive. U toj perspektivi, riječ skrbiti ima svoje najistinskije značenje, a to je skrbiti za osobu u njezinoj cjelovitosti. Zbog toga je duhovna skrb nezaobilazni i integralni dio efikasne palijativne skrbi.

*Nemoj da tumaram u mraku
nego drži moj um čvrsto u vjeri
jer doći će dan
kada će se pojaviti istina
u cijeloj svojoj jasnoći.*

(R. Tagore)

THE ROLE OF SPIRITUALITY IN PALLIATIVE CARE

Summary

In this presentation the process of spiritual accompaniment of dying patients in palliative care is shown through five points. The starting point is our own spirituality and experience of the mystery of the human person. Spiritual needs of the dying are: search for the meaning of life and need to be accepted, need for reconciliation and togetherness, need for the answers to existential questions, need for making exemplary decisions and for a final farewell in a dignified way. In spiritual accompaniment of the dying it is necessary to follow his rhythm and to help him to use his spiritual potential.

Key words: *palliative care; spiritual accompaniment of the dying.*